

ALEXANDRA GRIPENBERG

Naisasian kehitys IV

NTAMO

NAISASIAN KEHITYS ERI MAISSA

IV

NAISASIAN KEHITYS ERI MAISSA

KIRJOITTANUT

JA SUOMALAISTA PAINOSTA VARTEN TÄYDENTÄNYT

ALEXANDRA GRIPENBERG

IV

SUOMI

SUOMENTANUT

TILMA HAINARI

NTAMO
Helsinki
2020

Näköispainos alkuperäisteoksesta:
WSOY, Porvoo 1909.

ISBN 978-952-215-812-3

Toinen osa neliosaisesta teoksesta
Naisasian kehitys eri maissa
(Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning, 1893–1901).
Suom. Tilma Forsström / Hainari & Ilmi Kallia (1905–1909).

ULKOASU
Göran de Kopior

KANNEN KUVAT
Maria Wiik, *Omakeuva* (1917) (etukansi)
ja Karl Emil Ståhlberg, Valokuva Alexandra Gripenbergistä
(n. 1890), (takakansi); Wikimedia Commons

VALMISTAJA
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO
Helsinki 2020
www.ntamo.net

ESIPUHE.

Kun teoksen kolmas ja viimeinen osa *) ilmestyy niin kauan senjälkeen kuin ensimmäinen osa v. 1893 julkaistiin, lie-nee tarpeellista muistuttaa mikä teoksen tarkoitus on. Se tarjoaa lukijalle yhteen paikkaan koottuina pääasiallisimmat tiedot naisasian esiintymisestä, kehittymisestä ja nykyisestä tilasta Skandinavian maissa ja Suomessa, mutta siltä ei saa vaatia, että se olisi täydellinen käsikirja naisen asemasta ja työaloista näissä maissa. Kipeästi tuntien teoksen puutteet jätän sen yleisölle, enkä voi samalla olla lausumatta sitä toivomusta, että joku yliopiston sivistyksen saaneen sukupolven naisista, joka on kasvanut sillä aikaa kuin minun kirjani on ollut työn alaisena, tuntisi halua tutkia oman sukupuolensa historiaa ja kirjoittaa sen niillä apukeinoilla, joita nykyajan tutkimus tarjoo. Joskin yleisen mielipiteen huikenteleva tuuliviiri nykyään leimaa naiskysymyksen vanhanaikaiseksi, on sillä kuitenkin ääretön kanta-vuus, sillä se on kysymys ihmiskunnan toisen puoliskon kehittämisestä

»from sexhood to humanhood».

Niille naisille ja herroille, jotka ovat lähettäneet minulle tietoja teoksen eri osia varten, lausun täten kunnioittavat kiitokseni ja edeltäkäsini pyydän heitä suomaan anteeksi ne hairahdukset ja virheet, joita ikävä kyllä, ei voi välttää tämänkaltaisessa teoksessa.

TEKIJA.

Helsingissä toukokuulla 1903.

*) Suomalainen painos ilmestyy 4:ssä osassa, joten III osa käsittää Skandinavian maat ja IV osa Suomen.

SUOMENKIELISEN PAINOKSEN IV:NEN OSAN ESIPUHE.

Senjälkeen kuin tämä luku kirjoitettiin on suuri muutos tapahtunut Suomen naisen oikeudellisessa asemassa. Vuonna 1906 hän sai samat valtiolliset oikeudet kuin mieskin. Selonteke tästä uudistuksesta sekä muut tarpeelliset lisäykset ovat vaatineet siksi suuren osan kirjan rajoitetusta tilasta, että muutamia vähemmin tärkeitä yksityisseikkoja on suomennoksesta jätetty pois, ettei teos paisuisi liian laajaksi. Muuten voi tästä luvusta sanoa samaa kuin niistä, jotka käsittivät Skandinavian maita, nim. että tapahtumat naisasian alalla ovat v. 1903 jälkeen kehittyneet niin nopeasti, että se tarkastus, jonka tekijän aika ja varat ovat myöntäneet, ei ole täydellisesti voinut täyttää aukkoja.

Rouva Tilma Hainarille, joka on minua tarkastustyössä avustanut, lausun kunnioittavat kiitokseni.

Helsingissä, joulukuussa 1908.

T e k i j ä.

SUOMI.

Missä tapaamme *Suomen* naisen kainot askeleet muinaisuuden hämärässä? Emme kuningasten linnoissa, emmekä ritarien saleissa. Ei koskaan astunut hän naissankarina taisteluun, ei konsaan kantanut hän kuningattaren nimeä. Hänen halunsa ei tavoitellut aseiden välkettä eikä kunnian hohdetta. Mieluummin lauloi hän yksinäisessä koivikossa kodin suloudesta ja sydämen hiljaisista taisteluista.

Johdanto:
Nainen mui-
naissuoma-
laisten kes-
kuudessa.*)

Otaksutaan, että suomalaisen naisen asema vanhimpina aikoina oli samanlainen kuin se vielä tänäkin päivänä on puolivillien sukulaisheimojen keskuudessa. Hän oli halveksittu, pahoinpidelty olento, jonka hartijoille sälytettiin raskaimmat työt ja joka kaiken ikänsä huokaili orjuudessa. Tämä käy selville m. m. noista Kalevalan perin vanhoista käsikiven lauluista, joissa milloin neitonen, milloin vanha leski valittelee kovaa kohtaloaan »kiven puussa kiikkuessa». Tämä ilmenee myös eräässä Kalevalan kauneimmassa laulussa, jossa Pohjolan emäntä, lähettäessään tytärtään miehelään, varoittaa sulhoa rankaisemasta nuorikkonsa virheitä. Hän sanoo:

*) *Z. Topelius*. Kvinnan hos de skandinaviska och finska folken i forntiden 1858. — *Kalevala*. — *Julius Krohn*. Kantelettaren tutkimuksia. Edellinen vihko. Toimittanut ja täydentänyt Kaarle Krohn 1900. — *Kalenteri* Suomen naisen työstä. Julkaissut Suomen Naisyhdistys 1894 y. m.

»Ellös vainen sulho rukka
 Neioista pahoin pielkö,
 Opastelko orjan ruoskin
 Nahka-ruoskin nau'utelko,
 Vitsoin viisin vingutelko
 Vajan päässä vangutelko.»

— — — — —
 »Neuvo sulho neitoasi,
 Opeta omenoasi,
 Neuvo neittä vuotehella,
 Opeta oven takana,
 Vuosikausi kummassaki,
 Yksi vuosi suu-sanalla,
 Toinen silmän iskennällä,
 Kolmas on jalan polulla!»
 »Kun ei sitte siitä huoli,
 Eikä tuostana totelle,
 Ota ruoko ruo'ostosta,
 Karvakorte kankahalta,
 Sillä neuvo neitoasi
 Neuvo neittäs neljäs vuosi,
 Korahuta kortehella
 Saran syrjällä syseä.»

Ja runolaulu jatkaa:

»Vaan jos sitte siit' ei huoli.
 Viel ei tuost na totelle
 Veä vitsa viiakosta,
 Koivu korpi-notkelmosta,
 Tuopa turkin helman alla,
 Talon toisen tietämättä,
 Sitä näytä neiollesi,
 Hepäise, elä sivalla.»

Kurita häntä hellävaraisesti niinkuin rakastettua lasta, kenen-
 kään siitä tietämättä, ettei kytty kysyisi:

»Onko tuo soassa ollut,
 Talunnunna tappelossa,
 Vai onko suen repimä
 Metsän karhun kaapaisema?»

»Ei koskaan — sanoo Topelius — ole häviävä raakalaisuus jaloimmalla tavalla kohonnut kunnioittamaan naisen ihmis-oikeutta ja rakkauden voimaa.» Mutta laulussa piili viimeinen jäännös naisen orjuudesta, siten että äidin sydänsinkin suostuu jättämään tyttärensä miehen kuritettavaksi. Samoin sanoo laulu joskus naisen avioelämää orjuudeksi:

»Mikäs neitosen kotona!
Niin neito isän kotona,
Kuin kuningas linnassansa,
Niin miniä miehelässä
Kuin vanki Venähehellä.»

Noihin ammoisiin, lauluntakaisiin, synkkiin aikoihin kuului monivaimoisuuskin ja sekin tapa, että morsian ryöstettiin tai ostettiin. Kaikesta tästä oli Kalevala-laulujen syntyessä jällellä ainoastaan sananparsa »naimiskauppa». Mutta tämä oli jo silloin niin vanhentunut, että tyttöä jo hävetti sen entisen olemassaolon ajatuskin. Hän sanoo:

»Oi on maammo kantajani,
En mene osan hyvyyllle.
Eikä neittä ennenkänä
Ei ole myötynä eloihin,
Neiti on ilman antaminen.»

Suomalaisessakin jumalaistarussa löytyi naishaltijoita, mutta he eivät edustaneet majesteettista mahtavuutta, vaan hyvyyttä, rakkautta, luonnon syntyjä, yleensä synnyttävää ja lempeästi suojelevaa voimaa. Senvuoksi mainitaan näitä haltijoita nimellä »emäntä». Tarun mukaan oli itse luonnollakin n. s. »luonnonemäntä», ja hänen tyttärensä »luonnottaret», edustivat luonnon luovia voimia. Samoin oli metsällä mieluisa Mielikki emäntänsä ja meren haltijatar Vellamo, joka suki suortuviaan harjalla hopeapäällä, sukimella kultaisella ja kohotti veden pinnan yli kauniin sinilakkisen päänsä. Suomenkin kansan usko yhdisti naisen luonteeseen räikeimmät vastakohdat; inhotavimmalle ja kauniimmalle annettiin naisen haamu. Kaunis nimetön tyttö istui päivänpaisteisella kesäpilvellä ja liekutti

tulen kipunaa kultaissa kätkyessä, hihnoilla hopeisilla. Mutta toiselta puolen asuivat kaukana Pohjolassa, vuorissa vaskisissa, kivut naisten haamussa. Louhi, Pohjolan emäntä, esiintyi sekä hyvänä että pahana haltijana. Hän on toiselta puolen kateellisen taian ja hävittävien voimien edustaja.

»Louhi Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas
Siitä päivän kiinni saapi,
Kuuheen käsin tavotti,
— — — — —

Kätki kuun kumottamasta
Kirjarintahan kivehen,
Lauloi päivän paistamasta
Vuorehen teräksisehen.
— — — — —

Kun oli kuun kulettanunna,
Sekä päivän saattanunna
Pohjolan kivimäkehen,
Rautaisehen kalliohon,
Jopa valkean varasti
Tulen Väinölän tuvilta;
Sai tuvat tulettomaksi,
Pirtit valkeattomaksi.»

Pimeys vallitsee luonnossa, mutta Louhi on leppymätön. Ukko, ilmojen jumala, Väinämöinen, tietäjä ja laulaja ijänikui-nen, sekä suuri seppo Ilmarinen, kaikki ovat he pakotetut tais-teluun Louhia vastaan: ennenkuin tämä väistyy.

Toisissa satusarjoissa esiintyy hän rikkaan, mahtavan talon toimeliaana emäntänä, nälkään ja viluun nääntyneen Väinä-möisen pelastajana:

»Syötteli nälästynehen,
Kastunehen kuivaeli,
— — — — —

Hierelevi, hautelevi,
Teki miehen terveheksi
Urohon paranneheksi.»

Kalevalan monista naisluonteista edustaa Lemminkäisen äiti korkeinta rakkautta, äidinrakkautta, sitä voimaa, joka hänelle antaa voiton suurimmista esteistä, kun hän hakee kadonnutta poikaansa. Hänestä lauletaan:

»Mäet mätkyi mennessänsä,
Norot nousi, vaarat vaipui,
Ylähäiset maat aleni,
Alahaiset maat yleni.

Emo etsi eksynnyttä, — —
Kaonnutta kaipoavi,
Juoksi suuret suot sutena,
Kulki korvet kontiona,
Ve'et saukkona samosi,
Maat käveli mauriaisna.
Neuliaisna niemen reunat,
Jäniksenä järven rannat.»

Kun hän viimein löytää hänen jälkensä Tuonelan joessa, lausuu hän seppo Ilmariselle näin:

»Oi sie seppo Ilmarinen
Taoit ennen, taoit eilen,
Taopa tänäkin päänä,
Varta vaskinen harava
Piitä piihin rautaisihin,
Piit tao satoa syltä
Varsi viittä valmistellos!»

Hän astuu alas Tuonelan joen alimpaan uomaan ja sieltä vetää hän haravansa avulla esiin poikansa ruumiin eri osat. Syviä syntysanoja lukien liittää hän kalliit osat toisiinsa, aurinko, kuu, haltijat, luonnonvoimat, mehiläisen mesi, vieläpä Ukko, ilmojen jumala, vallan pilvissä pitäjä, on pakoitettu häntä auttamaan. Ja hän onnistuu. Äidinrakkaus, tuo suuri kaikkiruuhraava, on tehnyt mahdottoman mahdolliseksi. Se on äidinrakkauden muistopatsas, jonka vertaista kenties ei mikään kansa ole pystyttänyt. Ja kuvaavaa on, että poika herättyään elävien

ilmoille palkitsee tämän kaikkuihraituvan rakkauden seuraavilla sanoilla:

»Viel' olen äijeä vajoa,
Tuollapa syämmykseni,
Tuolla tuntoni makaapi
Noissa Pohjan neitosissa.» . . .

Vihdoin edustaa Aino nuorta tyttöä, lempeätä, rakastavaa, mutta samalla ylpeätä neitoa. Hänen veljensä Joukahainen oli luvannut hänet vanhalle viisaalle, »Väinämöiselle varaksi, laulajalle puolisoksi», mutta

»Sisar nuoren Joukahaisen
Itse itkullen apeutui,
Itki päivän, itki toisen,
Poikkipuolin portahalla,
Itki suuresta surusta
Apeasta mielalasta.»

Rohkeasti vastaa hän kuululle kosijalleen, jolle hän ei voinut sydäntään lahjoittaa:

»En sinulle, enkä muille
Kanna rinnan ristilöitä
Päätä silkillä sitaise,
Huoli en haahen haljakoista,
Vehnän viploista valita,
Asun kaioissa sovissa,
Kasvan leivän kannikoissa
Tykönä hyvän isoni,
Kanssa armahan emoni.»

Ja ennemmin kuin mennä »vastoin mieltä miehelähän» hän

»Meni lietohon merehen,
Alle aavojen syvien,
Sisareksi siikasille,
Veikoksi ve'en kaloille.»

Aikana, jota tässä kuvataan, ei Suomen neitonen antanut myydä itseään tahdottomana tavarana. Päinvastoin. Taru ker-

too suurista, uljuutta kysyvistä ansiotöistä, joilla miesten oli voittaminen tytön suosio. Niinpä täytyi Lemminkäisen, joka pyysi Pohjan neitoa puolisoikseen »hiihtää Hiiden hirven», suistaa Hiiden tulisen ruunan ja ampua joutsen Tuonelan joelta. Samasta syystä sai Ilmarinen kyntää ensiksi käärme-pellon, toiseksi suistoa suet Manalan sekä kolmanneksi »saa'a suuri suomuhauki Tuonen mustasta joesta, Manalan iki-purosta». Usein valitsi tyttö lemmittynsä, tulevan elämänkumppaninsa, vastoin isän tahtoa, äidin neuvoa.

Monet syyt vaikuttivat siihen, että Suomen nainen tähän aikaan eli verrattain kunnioitetussa asemassa. Muinaissuomalaiset pitivät perhettä suuremmassa arvossa kuin monet muut kansat. He eivät koskaan perustaneet omia valtioita kuninkaimien ja kirjoitettuihin lakineen; he asuivat hajallaan pienissä kyläkunnissa ja ainoastaan vaaran ulkoapäin uhatessa yhtyivät heimot hyökkäyksiin tai puolustuksiin. Sentähden kääntyi naisten mieli sisäänpäin ja koti tuli siksi piiriksi, jossa he löysivät onnensa. Suomen nainen pani suurimman arvon rakkauteen, ihaili viisautta ja vaipui kaihomiellä kuolemaan, kantelon kielten värähdellessä. Hänen kunnianhimonsa ei pyrkinyt emännän istuinta ylemmäksi. Kun hän rakasti, rakasti hän sydämensä sisäisestä voimasta valitsemaansa miestä, miehen itsensä vuoksi. Surun kohdatessa hän sulki surun sydämeensä ja etsi laulusta lievitystä.

Missä määrin naiset ovat ottaneet osaa kansallisrunouden luomiseen ei ole tunnettu, mutta taru kertoo, että kanteleen kielet olivat yksinäisyydessään kaihoavan immen suortuvista; »ei se impi itkenynnä, ei varsin iloinnutkana». Niin voidaan-kin sanoa, että monen suomalaisen runolaulun kielet ovat surusta ja rakkaudesta kokoon kiedotut ja että ne vielä väräjävät puoleksi iloisesta, puoleksi suruvoittoisesta kaihosta viattoman tytön sielussa. Kalevalan lukuisat tunnelmarikkaat laulut, joiden aiheena on koti, äidinrakkaus, tautivuode y. m. näyttävät, syvän ja usein erikoisesti naisellisen lyriikkansa puolesta, naislaulajien sepittämiltä. Nämä vienot, viehkeät, soinnukkaat säkeet, jotka muodostavat niin kauniin vastakohdan voimak-

kaisiin eepillisiin lauluihin, eivät voi olla yksinomaa miesten sepittämiä. Sentähden otaksutaan, että 234 laulua Kantelettarin II kirjan alussa »Tytöjen ja naisten laulut» ovat naisten sepittämiä. Omituisen erikoislaadun muodostavat n. s. Sääksmäen »Ridvalan Helkavirret» eli ballaadit, joita naiset juhla-saatossa esittivät. Näiden juhlien alkujuuret ulottunevat pakanuuden hämääseen. Näissä tilaisuuksissa, jotka muodostuivat suuriksi kansanjuhliksi, oli miehiäkin saapuvilla, mutta johto oli naisilla, oikeastaan nuorilla tytöillä. Pääkulkueen muodostivat parhaimmat laulajattaret, kolmen Helkavirren laulajat: ensimmäinen oli ballaadi keskiajan legendatyylissä, toinen ritarilaulu ja kolmannen aihe oli saksalaisen Hansa-vallan piiristä. Niillä oli kaikilla ilmeisesti kasvattava luonne ja ne kehoittivat nuorta neitoa siveelliseen puhtauteen, uskollisuuteen ja varovaisuuteen rakkaussuhteissa.

Sekä Kalevala että vanhat hautalöydöt osoittavat, että muinaissuomalaiset naiset olivat taitavia koti- ja taidekudonnassa. He kehräsivät värttinällä pellavia nuottarihmoiksi sekä palttinan loimiksi ja kuteiksi, he helskyttivät kangaspuilla sarat, aivinat, piikot, kostot. Nuo kauniit ja omituiset korko-ompelut valmistettiin käyttämällä pieniä, hienoja pronssi- tai messinkiputkia, jotka helmien tavoin kiinnitettiin vaatteeseen. Nämä korko-ompelut ovat ainoat laatuaan ja luullaan, että ainoastaan suomalaiset niitä valmistivat ja näiden joukossa etupäässä länsisuomalaiset heimot. Hyvinkin omituisia kankaita tavattiin. Ne osoittavat, että kansamme jo pakanuuden ajalla on harjoittanut kotimaista taidekudontaa ja että tämä taidekudonta kuului naisten tehtäviin. Kalevalan runoista näemme, esim. miniän valituksista, että naiset ottivat osaa maanviljelykseen, useinpa raskaimpiinkin maatoihin, samoin kuin lukuisat lypsäjänlaulut ja karjanväähätykset osoittavat, että karjan hoito ja maitotalous olivat naisten huolena. Työkuntoa osoittaa siis muinaissuomalainen nainen monella eri alalla. Sellaisen kuvan antaa hänestä vanha kansanrunous.

”Itsenäisen käsityksen puute ja passivisuus [*sic*] yhteiskunta-
ilmiöiden suhteen on aikaansaanut sen, että naisen vaikutus
kaikkialla yhteiskunnassa niin kuin kodissakin on ollut
toisinto miehen vaikutuksesta.”

Alexandra Gripenbergin (1857–1913) feministinen klassikko
ilmestyi alun perin ruotsiksi 1890-luvulla ja täydennettynä
suomeksi 1905–1909. Nyt uuden tulemisensa kokeva
Naisasian kehitys julkaistaan neljässä osassa: neljäs kirja
keskittyy Suomen tapaukseen.

NTAMO 2020

ISBN 978-952-215-812-3

”Fredrika Runeberg kuvaa kuinka alistetussa asemassa
nainen elää useimpien sivistyneitten kansojen keskuudessa.

Näissä kuvaelmissa ilmestyy niin nykyaikainen katsanto-
tapa, niin selvä käsitys naisen asemassa esiintyvistä heikoista
kohdista, että luulisi useita niistä meidän päivinämme
kirjoitetuiksi. [...] Nerokkaasti ja draamallisella voimalla
Minna Canth taisteli vaimon täysivaltaisuuden ja omistus-
oikeuden puolesta, erittäinkin sen puolesta, että vaimo saisi
hallita omaa työansiotaan. Ylipäättään oli rouva Canthilla
suuri vaikutus nuorisoon ja kansan syviin riveihin.”